

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 714 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqov, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Djumaniyazov Maqsud Allazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasida professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instiituti professori
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasida dotsenti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich , professor, Zaynutdinova Umida Djalalovna , dotsent	
O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda.....	13
O'sman Mesten , Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari	
O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan	
qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish.....	15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar.....	19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li , doktorant	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni.....	26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi , assistent-o'qituvchi	
Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari.....	29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich	
Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxizmatlarni	
rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	36
Mirzayev Q. J. , i.f.d., professor; Jonuzokov M. K. , assistent o'qituvchi	
"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari.....	40
E. I. Nosirov , i.f.n., dotsent	
Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	46
Matkabilova Dilorom Xalilullayevna , PhD	
Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammolari.....	51
Islomova Dilrabo Salomovna , kafedra assistenti	
Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing	
samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari.....	55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich , PhD, dotsent	
Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali	
foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakllantirish.....	62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi , i.f.b.f.d.; Axrorov Farxod Baxriddinovich , i. f. n.; Xo'jamov Bobur , tadqiqotchi	
Ichki turizmni rivojlantirishda davlatning o'rni.....	68
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri.....	72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich , i.f.d., professor	
Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending	
to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan.....	79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna , PhD, docent; Maqsudov Orif Shakirovich , assistant	
Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash.....	84
Madraximova Gulasal , dotsent; Safarova Nasiba , magistrant	
Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlari.....	90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich , Todjimamatova Mashhura Erkinovna ;	
Nurmatova Hilola A'zamovna ; Berdieva Aziza G'anisher qizi ; Egamberdieva Oydin Abror qizi	
Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade.....	97
Nurbek Khalimjonov , assistant	
Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan.....	102
Khusniddin Egamnazarov	
Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis.....	106
Sarvar Mamasoliyev ; Shodiyor Toxirov	
O'zbekistonda mice turizmni barqaror rivojlanishida qulay infratuzilma.....	112
Xalimova F. N. , katta o'qituvchi	
Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni	
O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari.....	115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich , mustaqil tadqiqotchi	
Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari.....	122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , kafedra dotsenti	
Turizm sektorida milliy hunarmandchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna , kafedra assistenti	
Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана.....	132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна , преподаватель	
Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash.....	139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiq qizi , PhD	

Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , doktorant	
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari	147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich , dotsent	
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan	150
Cao Gang , PhD Candidate	
"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish.....	160
Musyeva Shoira Azimovna , kafedra professori	
Mamalakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni.....	164
Ibragimov G'ayrat Ablaqulovich , PhD; Shukurova Nilufar Qahramonova , tadqiqotchi;	
Umirov Islombek Furkatovich , tadqiqotchi; Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li , tadqiqotchi	
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi	169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich , t. f.n., dotsent	
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlilikka ta'siri.....	179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich , iqtisodiyot fanlari doktori, professor	
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari	186
Burxanov Aktam Usmanovich , i.f.d., prof.; Xudoyqulov Xurshid Xurramovich , i.f.d., prof.	
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid	191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich	
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili.....	194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Raqamli texnologiyalar orkali turizm industriyasini rivojlantirish usullari	200
R. P. Zarikeyev , mustaqil doktorant	
Korxonada iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti	206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich , doktorant	
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar va ular hisobining amaldagi holati	211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna , doktorant	
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili.....	216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi , doktorant	
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari	221
Abdutarapova Dildora Farxodjon qizi , doktorant	
Functions of Management in Education and Its Significance	231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi , teacher	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari	235
Ametov Quvondik Mamatjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari.....	238
Amirzoda Hamrayev , katta o'qituvchi	
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari.....	244
Amonov Alisher , o'qituvchi	
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari.....	248
Bobirjon Aktamov , katta o'qituvchi	
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari	253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li , katta o'qituvchi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli yo'nalishlari.....	259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi , doktorant, o'qituvchi	
Samaradorlikni korxonada iqtisodiyotida tutgan o'rni	265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi , PhD, katta o'qituvchi	
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari...269	
G'anibayev Iloxomjon Shokiraliyevich , doktorant	
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	275
Jumanova Zilola To'ychiyevna , doktorant	
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari	280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li , kafedra o'qituvchisi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	284
M. Samiyeva , kafedra assistenti	
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System	288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich , independent researcher	
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari.....	294
Nazarova Muslima Nazarovna , PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi	

Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich	
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish	307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich , kafedra assistenti	
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejmenti" texnologiyalarini qo'llash.....	311
Radjabova Gavxar Umarovna , kafedra dotsenti	
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice	316
Ravshan Aliyevich Allayorov , Associate Professor	
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar	319
Abrorov Sirojiddin , PhD; Bunyod Usmonov , PhD	
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish.....	325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna , PhD, i.f.f.d.	
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish.....	332
Sh. Sh. Ziyayeva , katta o'qituvchi	
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash	337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан.....	340
Усманов Фаррух Обитжонович , научный сотрудник кафедры	
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari	348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich , stajor tadqiqotchi	
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish	355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna , kafedra professori; Ochilova Nargiza Akramovna , doktorant	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li , doktorant; Raxmatov Ziyodullo Nosirovich , dotsent	
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari.....	363
Yusupov M. S. , PhD	
Мировые финансовые центры точки роста экономики	369
Абдуллаев Анвар Фархадович , PhD., доцент кафедры	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiqlik	375
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , PhD	
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике.....	379
Бердикулова Ирода Райимкуловна , старший преподаватель; Усманов Шахзод Шохрухович , студент	
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari.....	390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich , i. f. d., Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , PhD	
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli	395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari.....	400
J. Y. Isakov , i.f.d, professor	
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari.....	405
A. Abduvohidov , i. f.d., professor	
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish.....	407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich , PhD	
Актуальная ситуация в сегменте теневой экономики в Республике Узбекистан.....	412
Кошанов Абдимурат , независимый исследователь	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	416
Qurbonova Shaxrinoz , doktorant	
Erkin iqtisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari.....	420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna , mustaqil tadqiqotchi	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich , erkin izlanuvchi	
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish	433
Maxmudov A. M.	
Цифровизация бухгалтерского учета.....	439
Мирсодиқова Дилобар Дилшод кизи , самостоятельный соискатель	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	445
Nasurova Kamola Ravshanovna , PhD	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент; Нуриллаев Шердил Жамолiddin угли , магистр	

Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish	460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna, PhD, dotsent	
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики	466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна, PhD	
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi.....	471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna , iqtisod fanlari nomzodi	
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari	481
Suleymanov Farrux Raximjonovich , mustaqil izlanuvchi	
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат"	487
Туйчиев Комилжон Лазизович , доцент кафедры	
Экономическая сущность и важность повышения эффективности	
производства каракулеводческой продукции.....	493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов , профессор; Нуриллаев Жамолiddин Ярашевич , докторант	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , PhD, kafedra dotsenti	
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения	
конкурентоспособности предприятия	503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна , к.э.н., профессор	
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili	508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna , i. f. n., professor, katta ilmiy xodim	
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari	513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi , kafedra dotsenti i. f. d.	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish.....	521
Yuldashev Furqat Nurilloevich , doktorant	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari	524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich , PhD; Akramov G'ayrat Otobek o'g'li , talaba	
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth	530
Fayzieva Nargiza Rabimovna , PhD	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlari	537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich , kafedra dotsenti	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich , PhD, kafedra dotsenti	
O'zbekistonda energetika korxonalarini faoliyatida korporativ	
boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna , mustaqil tadqiqotchi	
O'rta Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi.....	548
Shaymanova Nigora Yusupovna , doktorant	
Korxonaga investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi.....	552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li , doktorant	
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari.....	559
Shavqiyev Erkin , i. f. n.	
"Yashil iqtisodiyot" ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari	565
Berdiyev Baxtiyor Sodiqovich , kafedra dotsenti	
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari	571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich , i. f. n., kafedra dotsenti	
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.....	576
S. Qulmatova , PhD, dotsent	
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms	581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich , Professor	
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash	586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna , erkin tadqiqotchi	
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari	593
Narmanov Ulug'bek Abdugapporovich , PhD; Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li	
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari.....	598
Usmonova Dilfuza Ilhkomovna , kafedra dotsenti	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли , научный сотрудник	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish.....	608
Artikov Kurbonazar Amonovich , mustaqil ilmiy tadqiqotchi	
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.....	614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna , katta o'qituvchi	

Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения.....	618
Ачилова Ширин Шавкат кизи , старший преподаватель	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish	622
Bazarova Nigora Ravshanovna , kafedra dotsenti	
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari	627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich , Scientific researcher	
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari	637
Mirpulatova Luiza Mansurovna , doktorant	
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari.....	642
Norov Akmal Ruzimamatovich , DSc, kafedra professori	
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari	649
Norova Nozima Nabiyeвна , katta o'qituvchi	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Jahondagi kuzatilayotgan globallashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida).....	661
Sayfullo Mirzoyev	
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector	666
Solijonova Muxlisa Azamatovna	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	668
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari.....	673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich , PhD	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova , mustaqil izlanuvchisi	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari... 683	
Shaniyazova Zamira Oralbayevna , PhD	
Тенденции развития жилищного строительства.....	688
Алиева Зилола Маматвалиевна , доцент кафедры	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari.....	692
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi.....	698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich , filologiya fanlari doktori, professor	
Спиртные напитки - вред здоровью	702
Кариева Халима Икромжоновна , старший преподаватель кафедры	
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas	706
Munisa Alimova	
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish.....	709
Isaqova Zebo Murodovna , f.f.n. (PhD), tadqiqotchi	

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING MOLIYAVIY MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH

Nasurova Kamola Ravshanovna

PhD, Toshkent moliya instituti, Iqtisodiyot kafedrasida dotsenti

Annotatsiya: XXI asr "Intelektual mulk asri", "Axborotlar asri" ekanligini hisobga oladigan bo'lsak, unib kelayotgan yosh avlod vakillariga ta'lim tarbiya berayotgan va uni tashkil etayotgan ta'lim maskanlari faoliyat samaradorligini oshirish, albatta, ularning moliyaviy ta'minotiga bevosita bog'liq. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada rivojlantirishda samarali moliyaviy mexanizmning mavjudligi ularning ish faolligini oshishiga hamda istiqbolda takomillashuviga zamin yaratadi. Maqolada mamlakatimizda aholi sonining ortishi hisobiga ta'lim xizmatlarini kengaytirish, ta'lim oluvchilarning bilim-ko'nikma-malakasini shakllantirish orqali ma'lum samaradorlikka erishish maqsad qilib olinganligi sababli, maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari bilan birga moliyaviy mexanizm samaradorligini oshirish masalalariga e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim muassasalari, moliyaviy mexanizm, o'z-o'zini moliyalashtirish, ta'lim tashkilotlari, ta'lim konsepsiyasi.

Abstract: Considering that the 21st century is the "Century of Intellectual Property" and the "Century of Information", increasing the efficiency of educational institutions that educate and organize the younger generation certainly directly depends on their financial support. The presence of an effective financial mechanism for the further development of the activities of preschool educational organizations lays the foundation for increasing their labor activity and improvement in the future. The article pays attention to the issues of increasing the efficiency of the financial mechanism along with organizational and economic mechanisms for developing the activities of preschool educational organizations, since the goal is to expand educational services by increasing the population of our country. and achieve a certain efficiency through the formation of knowledge, skills and qualifications of students.

Key words: preschool educational institutions, financial mechanism, self-financing, educational organizations, educational concept.

Аннотация: Учитывая, что XXI век – это "Век интеллектуальной собственности" и "Век информации", повышение эффективности образовательных учреждений, воспитывающих и организующих молодое поколение, безусловно, напрямую зависит от их финансовой поддержки. Наличие эффективного финансового механизма дальнейшего развития деятельности дошкольных образовательных организаций закладывает основу для повышения их трудовой активности и совершенствования в будущем. В статье уделяется внимание вопросам повышения эффективности финансового механизма наряду с организационно-экономическими механизмами развития деятельности дошкольных образовательных организаций, так как целью является расширение образовательных услуг за счет увеличения численности населения нашей страны. и достичь определенной эффективности за счет формирования знаний, навыков и квалификации обучающихся.

Ключевые слова: дошкольные образовательные учреждения, финансовый механизм, самофинансирование, образовательные организации, образовательная концепция.

KIRISH

XXI asrda ta'lim taraqqiyoti, jahon iqtisodiyotining barqaror progressiv o'sish sur'atlari, jamiyat taraqqiyotining strategik resursi, milliy manfaatlar va jahon miqyosida mamlakatlar iqtisodiyoti raqobatbardoshligini ta'minlovchi asosiy vositaga aylandi. Shu sababli, har bir mamlakatda ta'lim tizimini rivojlantirish jarayonida keng ko'lamli sifat o'zgarishlarini ta'minlash, ta'lim tizimining barcha bosqichlari uchun fundamental xususiyatlarga ega bo'lgan sifat va samaradorlikni oshirish bilan bog'liq boshqaruvni muvofiqlashtirish, moliyaviy, kadrlar, axborot, texnologik resurslarni izlash va ular o'rtasidagi integratsion jarayonlarni ta'minlashga ustuvorlik ber-

ilmoqda. Bu kabi qator holatlar ta'lim tizimining barcha bosqichlari uchun individual ahamiyatga ega bo'lgan yondashuvlarni amalga oshirish, har bir bosqichga muvofiq chora tadbirlar tizimini shakllantirish va amaliyotga joriy etishni taqozo etadi.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining bolalar jamg'armasi "Global ta'lim imkoniyatlarini moliyalashtirish" bo'yicha xalqaro komissiyasining jahon ta'lim inqirozini hal qilish strategiyasiga muvofiq taxminan 387 million boshlang'ich maktab yoshidagi, 230 million o'rta maktab yoshidagi bolalar matematika bo'yicha minimal bilim darajasiga erisha olmayapti ^[1]. 2030-yilga borib, past va o'rta daromadli mamlakatlarda 1,4 milliard maktab yoshidagi bolalarning 420 millioni bolalik davridagi eng oddiy ko'nikmalarni o'zlashtira olmaydi ^[2]. Dunyo ta'lim inqirozi ildizlari bolalarning erta ta'limi bilan bog'liq bo'lib, bu muammoni hal qilish mamlakatlar uchun eng yaxshi investitsiyalaridan biri hisoblanadi. Maktabgacha ta'limning tasdiqlangan afzalliklariga qaramasdan, dunyoda maktabgacha yoshdagi bolalarning faqat yarmi maktabgacha ta'lim xizmatlaridan foydalanish imkoniyatiga ega ^[3].

Hozirgi kunda mamlakatimizda barcha sohalarda keng islohotlar amalga oshirilayotganligi, jumladan mazkur islohotlarning ustuvor yo'nalishi sifatli ta'lim sohasini kompleks rivojlantirishga alohida e'tibor berilayotganligi bilan xarakterlanadi. Mamlakatimizda aholi sonining ortishi hisobiga ta'lim xizmatlarini kengaytirish, ta'lim oluvchilarning bilim-ko'nikma-malakasini shakllantirish orqali ma'lum samaradorlikka erishish maqsad qilib olinganligi sababli, maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari bilan birga moliyaviy mexanizm samaradorligini oshirishni talab etadi. Ushbu masalaga doir qator vazifalar O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ-4312-son qarori bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi"da belgilangan bo'lib, bu borada maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirishning shaffofligi va samaradorligini ta'minlash, maktabgacha ta'lim tizimini moliyalashtirishning hozirgi hajmi, tug'ilishning o'sishi dinamikasi saqlanib qolayotgan bir paytda, maktabgacha yoshdagi bolalarning qamrovini mavjud darajada saqlab turish, moliyalashtirishning yangi normativlarini ishlab chiqish hisobiga maktabgacha ta'lim xizmatlaridan keng aholi qatlamlari foydalanishini ta'minlash, moliyaviy nazorat, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tomonidan byudjet qonunchiligi buzilishining oldini olish va profilaktikasini amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirishni talab etadi ^[4]. Shuningdek, "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi"ni 38-maqсадida, maktabgacha ta'limdagi qamrov darajasini hozirgi 67 foizdan kamida 80 foizga yetkazish. 2022–2023-yillarda 6 yoshli bolalarni maktabgacha tayyorlov tizimi bilan qamrab olish darajasini 90 foizga, 2024–2025-o'quv yili yakuniga qadar 100 foizga yetkazish. Maktabgacha ta'lim tizimiga xususiy sektor mablag'larini jalb qilish orqali 7 mingdan ziyod yangi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarini tashkil etish kabi qator vazifalarga ustuvorlik berilganligi ^[5] maktabgacha ta'limni moliyalashtirishning samarali mexanizmini shakllantirishga yo'naltirilgan tadqiqotlarni amalga oshirish dolzarb ahamiyatga ega ekanligidan dalolat beradi.

MATERIAL VA METOD

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirish jarayonlari S. V. Kuznesova, A. N. Ilchenko tadqiqotlarida alohida o'rin egallaydi. Tadqiqot jarayonida maktabgacha ta'lim xizmatlariga bo'lgan ehtiyoj ijtimoiy-demografik omillar ta'sirida o'zgarishi, maktabgacha ta'limni samarali faoliyati uning faoliyat yuritish jarayonlarini to'g'ri tahlil qilishga asoslangan prognoz natijalariga asoslanish qayd etiladi. Shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyaviy tartibga solish, bu bilan maqsadli mos vositalarni tanlashda matematik usullar va modellardan foydalanish tavsiya etiladi ^[6].

Iqtisodchi olimlardan T. Malikov, O. Olimjonovlar "moliya mexanizmi – moliyaviy munosabatlarni tashkil etishning davlat tomonidan o'rnatilgan shakllari, turlari va metodlari tizimi" ^[7] sifatida e'tirof etadilar.

Fikrimizcha, "moliya mexanizmi" kategoriyasiga nisbatan yuqorida berilgan ta'riflar unchalik ham maqsadga muvofiq emas. Chunki, "moliya mexanizmi" bu – ma'lum iqtisodiy tizim doirasida davlat tomonidan tegishli moliyaviy siyosatni ta'minlash maqsadida moliya munosabatlarini amalga oshirishni turli shakllari va usullari kombinatsiyasi hisoblanib, kombinatsion jarayon moliyalashtirish tizimida samaradorlikni oshirishga asos yaratadi.

M. M. Yanson tadqiqotlarida o'z aksini topadi. Tadqiqot jarayonida maktabgacha ta'lim tizimida davlat byudjeti orqali ta'lim tashkilotlarining moddiy-texnik bazasini yaxshilash uchun turli moliyalashtirish manbalari muhokama qilinib, bu borada tegishli xulosa chiqarish uchun ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirishning 3 yillik moliyalashtirish jarayonlari bo'yicha qiyosiy tahlil-larini amalga oshirish tavsiya etiladi^[8]. Shuningdek, A. F. Abdullayevning tadqiqotlarida maktabgacha ta'lim tashkilotlarini qo'shimcha moliyalashtirish manbasini shakllantirishda, pulli ta'lim xizmatlarini joriy etishni guruhlar kesimida tabaqalashtirish orqali byudjetdan tashqari mablag'larni jalb etish taklif etilgan ^[9].

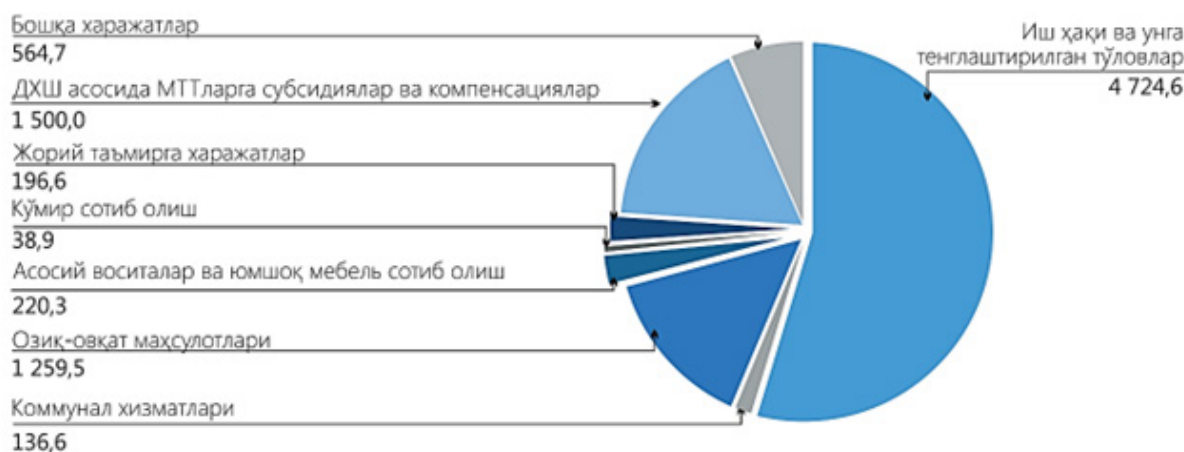
X. B. Nazarov ilmiy tadqiqotlarida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim sifatini baholash muammolari va jahon amaliyotida mavjud bo'lgan tahlil asosida ta'limga byudjet xarajatlari samaradorligini baholashga nisbatan uslubiy yondashuvlar muhokama qilinadi ^[10].

NATIJALAR

Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi jami 100 ta maqsadni qamrab olgan bo'lib, shundan 34 tasi adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish bilan bevosita bog'liq. Inson taraqqiyoti konsepsiyasining asosiy tamoyillariga muvofiq inson kapitali rivojlanishini ta'minlash milliy iqtisodiyotimiz uchun dolzarb ahamiyatga molikdir. Har bir mamlakat uchun yosh avlodning kelajakda munosib o'rin egallashi va raqobatbardosh kadrarga aylanishi, real hayotda yutuqlarga erishishi, yuqori malaka ko'nikmalarni egallashi uchun zarur bo'lgan barcha shart-sharoitlar yaratish muhimdir.

O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirish mexanizmi samaradorligini oshirish, davlat moliya tizimini takomillash-tirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanib, bu orqali ta'limning konstitutsiyaviy kafolatlarini ta'minlash, maktabgacha ta'lim tizimining zamonaviy maqsad va vazifalarini hisobga olgan holda maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirishning shahar va hududiy dasturlarini ishlab chiqish, davlat maktabgacha ta'limini rivojlantirishning optimal byudjet xarajatlarini ta'minlash kabi qator vazifalar ijrosini amalga oshirishda, ayniqsa, moliyalashtirish jarayonini byudjet mablag'laridan foydalanish tizimining asosi ekanligi, maktabgacha ta'lim tashkilotlarining tashkiliy-huquqiy shakllarini kengaytirish, kam ta'minlangan oilalar farzandlari uchun sifatli ta'lim olishni ta'minlash, maktabgacha ta'limning ijtimoiy ehtiyojlarini to'liq qamrab olishga yo'naltirilganligi fikrimizni asoslash uchun xizmat qiladi.

2022-yilda O'zbekistonda maktabgacha ta'lim sohasini rivojlantirish maqsadida davlat byudjetidan jami 8 641,3 mlrd. so'mlik mablag' ajratilgan bo'lib, bu ta'limga ajratilgan umumiy xarajatlarning 18,4 foizini tashkil etadi. Oila va bolaning maktabgacha ta'lim muassasasi xizmatlariga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish tizimini takomillashtirish maqsadida davlat xususiy sherikligiga asoslangan maktabgacha ta'lim tashkilotlariga 1 500 mlrd. so'm byudjet mablag'lari ajratilgan. Bu ko'rsatkichlar, byudjetdan maktabgacha ta'lim uchun qilingan xarajatlarni qariyb 17,4 foizini tashkil etadi. Moliyalashtirishning yuqori ko'rsatkichi, ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlar uchun ajratilgan bo'lib, 4 724,6 mlrd. so'm mablag' ushbu jarayonni moliyalashtirishga sarflangan (1-rasm).

1-rasm: O'zbekiston Respublikasida 2022-yil uchun maktabgacha ta'lim xarajatlarining tarkibi, (mlrd. so'm) ^[11]

Shuningdek, oziq-ovqat, joriy ta'mirga xarajatlar, kommunal xizmat va ko'mir sotib olish xarajatlarining umumiy qiymati 1 631,6 mlrd. so'mni tashkil etgan. Ushbu xarajatlar jami xarajatlarning taqriban 18,9 foiz ulushga ega. O'z navbatida maktabgacha ta'lim xizmatlari bozori faoliyatini modernizatsiya qilish, sohada bozor munosabatlarini shakllantirish jarayonlarida mulkchilik munosabatlarining o'rni, maktabgacha ta'lim tashkilotlari sonining mutloq o'sish sur'atini ta'minlash bilan birga uning tuzilmaviy tarkibini takomillashtirish uchun ham xizmat qilayotganligini kuzatishimiz mumkin. 2020–2022-yillarda O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tashkilotlarining umumiy ko'rsatkichlari tarkibida bu boradagi sifat o'zgarishlari ta'minlangan. 2020-yilda O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tashkilotlarining umumiy ko'rsatkichi 18345 tani tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda ushbu ko'rsatkich qo'shimcha 49 foizga oshib, 27303 taga etgan (1-jadval).

1-jadval: 2021–2022-yillarda O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tashkilotlarining ko'rsatkichlari ^[12]

Ko'rsatkichlar	2020	2021	2022
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari soni	18345	22429	27303
shundan:			
Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari	5981	6031	6387

DXSh asosidagi maktabgacha ta'lim tashkilotlari	1166	1200	1345
Oilaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlari	10771	14579	18797
Xususiy maktabgacha ta'lim tashkilotlari	427	619	774
Quvvati (ming o'rin)	852,5	856,2	858,3
Guruhlar soni (ming birlik)	46	46,3	46,8
Tarbiyalanuvchilar soni (ming kishi)	1608,0	1715,3	1918,1
shundan:			
Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida (ming kishi)	1130,7	1153,3	1311,0
DXSh asosidagi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida (ming kishi)	107,5	118,3	133,0
Oilaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlarida (ming kishi)	369,7	443,7	494,0
3–7 yoshdagi bolalar soni (ming kishi)	2792,8	2876,6	2927,4
Bolalarning maktabgacha ta'lim bilan qamrovi, %	58	63	67

2020–2022-yillarda O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tashkilotlarining ko'rsatkichlarining umumiy tarkibida davlat xususiy sheriklikligi sohasidagi Maktabgacha ta'lim tashkilotlari sonini 1166 tadan 1345 taga yetkazish bilan bog'liq vazifalarning qayd etilganligi, maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlashda davlat xususiy sheriklik tizimiga alohida e'tibor qaratilayotganligidan dalolat beradi. O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga muvofiq davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirish davlat byudjeti mablag'lari, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni parvarishlash, ovqatlan-tirish va ularga qarab turish uchun olinadigan to'lovlar hamda qonunchilikda taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobidan amalga oshiriladi.

Monitoring natijalariga asosan kelgusi yil uchun davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'limni tashkil etishni moliyalashtirish bo'yicha xarajatlar smetasi umumta'lim dasturlarida belgilangan standartlar bo'yicha olib boriladi. Mahalliy byudjet hisobidan subvensiyalarni hisoblashda byudjetdan moliyalashtirishning davlat standarti va maktabgacha ta'lim tashkilotlari birgalikda tashkil etilgan taqdirda ularni bevosita moliyalashtirish hajmi qo'llaniladi. 2022-yilda O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligiga byudjetdan ajratilgan mablag'lar miqdori 12,4 trln. so'mni tashkil etgan bo'lib, byudjetdan ajratilgan mablag'larning 85 foizini davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarining birinchi va ikkinchi guruh xarajatlari tashkil etadi. 2022-yilda O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligiga byudjetdan ajratilgan mablag'larning 1,8 trln. so'mi yoki qariyb 15 foizi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun subsidiyalar hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbar va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti, maktabgacha ta'limni rivojlantirish jamg'armasiga sarflar, ma'muriy va boshqa xarajatlar guruhi tashkil etadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini byudjetdan moliyalashtirish jarayonida xarajatlar smetasi bo'yicha ajratilayotgan joriy mablag'lar, hisobot davri uchun bozor baholarini hisobga olgan holda ajratilganligi sababli, xarajatlarni moliyalashtirishda mablag'larni yetishmasligi bilan bog'liq muammoli vaziyatlar vujudga kelishi mumkin. Bunday jarayonda maktabgacha ta'lim tashkilotlarining birinchi va ikkinchi guruhi uchun xarajatlar miqdori oshiriladi.

Fikrimizcha, bu borada moliyalashtirishning turli shakllari va muqobil variantlari konsentratsiyasini ta'minlash orqali moliyalashtirish jarayonida optimal samaradorlikka erishish mumkin. Hududlarda, maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirish mexanizmi samaradorligini oshirishda maktabgacha ta'limni tashkil etishning qamrov darajasi va uni oshirishga yo'naltirilgan moliyaviy mablag'lardan foydalanishda optimal samaradorlikni ta'minlash bilan birga, hududlarda maktabgacha ta'lim xizmatlari ko'rsatishning murakkabligi orqali izohlash mumkin. Ushbu jarayonga aholi sonining o'sishi va aholi daromadlar darajasi sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Bu borada tegishli samaradorlikni oshirish maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirishda bozor munosabatlarini takomillashtirishda kapital qo'yilmalarni qisqa muddatli to'lovlar oqimi bilan almashtirish, davlat tomonidan moliyalashtirish jarayoni cheklangan loyihalarni amalga oshirishni tezlashtirishdan manfaatdor bo'lgan xususiy sektorga o'tkazish doirasida tegishli chora tadbirlar tizimini tashkil etishni talab etadi.

MUNOZARA

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirish mexanizmning tarkibiy tuzilishi moliyaviy munosabatlarni xilma-xilligiga mos keladigan turli elementlarni o'z ichiga oladi. Aynan moliyaviy munosabatlarning ko'pligi moliyaviy mexanizmning ko'p sonli element-laridan foydalanishni belgilab beradi. 2021–2022-yillarda O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tashkilotlari ko'rsatkichlarining umumiy tarkibida davlat xususiy sheriklikligi sohasidagi Maktabgacha ta'lim tashkilotlari sonini 1166 tadan 1200 taga yetkazish bilan bog'liq

vazifalarning qayd etilganligi, maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlashda davlat xususiy sheriklik tizimiga alohida e'tibor qaratilayotganligi bilan belgilanadi. Oilaviy Maktabgacha ta'lim tashkilotlari sonini oshirish O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 10-iyundagi "Qamrov darajasi past bo'lgan tumanlarda maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5144-sonli Qaroriga muvofiq, bolalar bog'chasining avtonomligini mustahkamlash, ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarining faoliyatini muvofiqlashtiradi, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni reabilitatsiya qilish va ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash^[13] bo'yicha zarur chora tadbirlar doirasida amalga oshirib kelinmoqda. O'z navbatida moliyalashtirish mexanizmining asosiy samaradorlik ko'rsatkichi, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning qamrov darajasi hisoblanib, 2021-yilda bu ko'rsatkich 1608 ming kishini tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda 1715,3 ming tarbiyalanuvchiga yetkazish rejalashtirilgan^[14].

Shu bilan birga, byudjet mablag'lari hisobidan moliyalashtirish uchun ajratilayotgan xarajatlarni ijtimoiy jihatdan yo'naltirish, bu borada ota-onalarning daromadlaridan kelib chiqqan holda moliyalashtirishning tuzilmaviy tarkibini takomillashtirishga ehtiyoj ortib boradi. Bu kabi qator holatlar O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirish mexanizmining samaradorligini oshirishda:

- maktabgacha ta'lim subyektlari shaxsiyatining ijodiy salohiyatini rivojlantirish;
- bolaning shaxsiy rivojlanishi ko'rsatkichlari: ijodkorlik, motivatsiya, qiziquvchanlik, zukkolik, axloqiy rivojlanish darajasi ni ta'minlashga yo'naltirish maqsadga muvofiq.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyati bilan bog'liq mazkur muammoning samarali yechimini ta'minlashda davlat-xususiy sheriklik asosidagi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyaviy qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan xalqaro moliya institutlarining imtiyozli kreditlarini jalb qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu sababli, bu borada xalqaro moliya institutlarining imtiyozli kreditlar bilan bog'liq loyihalarni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan "ensure operational efficiency of cost reduction" dasturini shakllantirish maqsadga muvofiq.

Davlat-xususiy sheriklik asosidagi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyaviy qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan xalqaro moliya institutlarining imtiyozli kreditlar dasturi maktabgacha ta'limni moliyalashtirishning umumiy strategiyasi doirasida shakllan-tiriladi. Imtiyozli kreditlar bilan bog'liq loyihalarni strategik va joriy rejalashtirish jarayoni, moliyalashtirishni tarmoq va hududiy taqsimlash tizimi orqali imtiyozli kreditlar bilan bog'liq loyihalarni davlat va hududiy darajadagi tizimiga integratsiyasini ta'minlaydi. Imtiyozli kreditlar bilan bog'liq loyihalarni o'zlashtirishni yig'ma manzilli dasturi doirasida davlat-xususiy sheriklik asosidagi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyaviy qo'llab-quvvatlash jarayoni amalga oshiriladi. Loyiha uchun ajratilgan mablag'lar sarflanishi va natijadorligini doimiy monitoringi orqali imtiyozli kreditlar bilan bog'liq loyihaviy rejalarni operativ o'zgartirish imkoniyati vujudga keladi. Imtiyozli kreditlar bilan bog'liq loyihalarni ta'rif tizimi orqali hududlarda samaradorlik ko'rsatkichi pastligi sababli moliyalashtirish imkoniyati cheklangan loyihalar portfeli shakllantiriladi. Joriy yilda moliyalashtirish imkoniyati yuqori bo'lgan loyihalar muqobil variantiga almashtirib boriladi. Ushbu dasturning amaliyotga joriy etilishi maktabgacha ta'lim xizmatlari bozorida raqobat muhitini takomillashtirish orqali moliyaviy resurslardan samarali foydalanish imkoniyatini yaratish uchun xizmat qiladi.

O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirish mexanizmining istiqbolli yo'nalishlari maktabgacha ta'lim dasturlarini to'g'ridan-to'g'ri amalga oshirish borasida maqsadli ko'rsatkichlarni ta'minlash emas, balki maktabgacha ta'lim sohasidagi davlat siyosatida moliyalashtirishning barcha shakllari uchun teng shart-sharoitlarni ta'minlash orqali raqobat muhitini takomillashtirish jarayonlarini taqozo etadi. Ammo, maktabgacha ta'lim tashkilotlarini ta'minlashda qamrov darajasi past bo'lgan tumanlarda maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirish bilan bog'liq qator omillarga alohida e'tibor qaratish lozim.

XULOSA

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida moliyalashtirish tizimidagi mavjud muammolarni hal etish, moliyalashtirish tizimini amalga oshirishning yangi modellari, tizim elementlari muvofiqligini moliyalashtirish manbalariga yo'naltirish orqali moliyalashtirishda tegishli samaradorlikni oshirish talab etiladi. Bu o'z navbatida maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi yangi aloqalarni shakllantirishda tizimli yondashuvni amalga oshirish, ta'limni moliyalashtirishning yangi modellari byudjet va byudjetdan tashqari mablag'larning mos proporsiyasini ta'minlash uchun xizmat qiladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirish shakllari va ularning tuzilmaviy tarkibini hududlar o'rtasidagi muvofiq-ligini ta'minlash orqali maktabgacha ta'limni moliyalashtirish jarayonida maqsadli ko'rsatkichlarga erishish mumkin.

Fikrimizcha maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish bilan bog'liq samarali natijadorlikni ta'minlash uchun quyidagi vazifalarning amaliy ijrosini ta'minlash maqsadga muvofiq:

- hududlar o'rtasida maktabgacha ta'lim tashkilotlarini moliyalash-tirishda mavjud standartlar va modellar orqali qiyosiy tahlillarni amalga oshirish;
- maktabgacha ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirishda yangi yondashuvlar, standartlar, modellar, strategiyalarni ishlab chiqish orqali byudjetdan moliyalashtirishni hajmini qisqartirish;
- hududlar o'rtasida ta'limni moliyalashtirishning eng samarali usullari va modellarini shakllantirishda moliyalashtirish metodologiyasini standartlashtirish, ta'limni moliyalashtirish sohasidagi konsepsiyani ishlab chiqish va boshqalar.

Maktabgacha ta'limni moliyalashtirishning asosiy yondashuvlari mamlakatlarda mavjud ijtimoiy-iqtisodiy tizimning amal qilish xususiyatiga bog'liq bo'lib, ta'lim uchun to'lovning moliyaviy yukini qayta taqsimlashga nisbatan urinishlar har bir moliyalashtirish manbasining faoliyatini tizimli tashkil etishga asos yaratadi.

Maktabgacha ta'limni moliyalashtirish tizimini takomillashtirish ta'lim jarayonlarini moliyalashtirishning mavjud usullari va mexanizmlarini qayta ko'rib chiqish va yangilashdan iborat. Mavjud sharoitlarni hisobga olgan holda eng samarali foydalanish jarayonini amalga oshirish talab etiladi. Hozirgi bosqichda moliyalashtirishning yangi modellarini izlash, birinchi navbatda, ta'lim tizimini davlat va xususiy moliyalashtirish o'rtasidagi optimal muvozanatni ta'minlashdan iborat bo'lib, mazkur jarayon ta'lim xizmatlarining samaradorligi oshirishning istiqbolli yo'nalishlarini shakllantirish uchun xizmat qiladi.

O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirish mexanizmi samaradorligini baholash jarayonlariga doir tahlil natijalari, maktabgacha ta'limni moliyalashtirishda moliyaviy rejalashtirishning o'rni va ahamiyati yuqori ekanligini ko'rsatadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirishda moliyaviy resurslarni taqsimlash va qayta taqsimlash tizimini samarali amal qilishi zamonaviy ta'lim xizmatlarini tashkil etish va samaradorligini oshirishga asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. UNESCO Institute for Statistics.
2. The International Commission on Financing Global Education Opportunity, The Learning Generation: Investing in Education for a Changing World, The International Commission on Financing Global Education Opportunity, n.d.,, accessed 6 August 2019.
3. UNICEF 2019–2030 Education Strategy: Data and Analytics.
4. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi"gi PF–60-sonli Farmoni.
6. Кузнецова С. В, Ильченко А. Н. Проблемы финансирования дошкольных образовательных учреждений (ДОУ) // Современные наукоемкие технологии. – 2008. – № 4. – С. 170–172.
7. Malikov T, Olimjonov O. Moliya. Darslik.– T.: "Iqtisod-Moliya" 2019. – 800 b.
8. Янсон, М. М. Источники финансирования модернизации материально-технической базы государственных бюджетных общеобразовательных и дошкольных образовательных учреждений Санкт-Петербурга// Молодой ученый. 2021. № 2 (344). – С. 288–292.
9. Abdullayev A. F. O'zbekistonda Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirishni takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (Doctor of Philosophy) ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya avtoreferati. – T., 2020. – 61 b.
10. Nazarov X. B. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirish samaradorligini baholash usullari. "Science and Education" Scientific Journal Volume 1 Issue 2
11. O'zbekistonda fuqarolar uchun 2022-yil byudjet loyihasi. – T., 2021. 15–16
12. O'zbekistonda fuqarolar uchun 2022-yil byudjet loyihasi. – T., 2021. 15–16 bet
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 10-iyundagi "Qamrov darajasi past bo'lgan tumanlarda maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ–5144-sonli Qarori
14. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi ma'lumotlari.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Telefon: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining

2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

